

אלוהים מאמין באדם – מפגש היכרות עם אברהם יהושע השל (1907-1972)

ביוגרפיה רוחנית

מדוע אני מוכרח לכתוב ספר זה? [ספרו האחרון, שהוקדש לרבי'ה מקוצק ונמסר לדפוס שלושה שבועות לפני מותו] – נולדתי בעיר וורשה... אך עריסתי עמדה במז'יבוז'... היכן שהבעל-שם-טוב... חי במשך עשרים שנות חייו האחרונות. זהו המקום ממנו בא אבי, ואליו המשיך להתייחס כביתו... מוקסם על ידי שפע של מסורות וסיפורים, הרגשתי באמת ובתמים בבית במז'יבוז'... בן תשע הייתי, כאשר נוכחותו של רבי מנחם מנדל מקוצק... נכנסה לחיי. מני אז, הוא נותר עבורי בן-לוויה מתמיד ואתגר שאינו חדל. שנים לאחר מכן הכרתי בכך, שבהיותי מודרך הן על ידי הבעש"ט והן על ידי הקוצקר, הרשתי לשני כוחות לנהל מאבק בתוכי... באופן מוזר ביותר, גיליתי כי נשמתי מרגישה בבית עם הבעש"ט, אך מונעת על ידי הקוצקר. האם היה זה טוב לחיות עם לב אדם הנקרע בין שמחת מז'יבוז' וחרדת קוצק? לחיות הן ביראה והן בבלבול, הן בחוס והן באימה, במצפון מלא חמלה ובעיניים פקוחות לאשוויץ, נע ונד בין שבח והלל לחיל ורעדה?... לא הייתה לי ברירה: ליבי היה במז'יבוז', שכלי היה בקוצק.

להט לאמת, עמ' xiii-xiv

אבי נפטר כאשר הייתי בן תשע. בסביבות גיל 14-15, התחלתי ללמוד פולנית כחלון לעולם רחב יותר. לא היה לנו כסף לשיעורים, אז משפחתי מווינה סייעה לנו. כאשר הם לא יכלו להמשיך יותר, הלכתי ונהייתי מדוכדך. ערב שבת אחד לפני קבלת שבת, ישבתי על כיסאו של אבי בשטיבל שלנו במצב רוח עצוב. איצי מאיר לוין, חסיד קוצק שנהג להתפלל עמנו בשבתות, צעד פנימה. הוא היה מאוד קרוב אליי, סוג של מורה-רוחני. הלכתי לקראתו לדון עימו בבעייתי, אך הוא פטר אותי במילים... לאחר התפילה, איצי מאיר, שהבחין בדכאוני, אמר לי שבבוקר למחרת, לפני תפילת השבת, הוא יביא לי ספרון שזה עתה ראה אור... למחרת בבוקר ישבתי לבדי על מושבו של אבי, טרם החל להתכנס המניין. איצי מאיר הגיע ונתן לי את הספר שהבטיח. להוט לבחון אותו, לקחתי אותו ופתחתי אותו. לתדהמתי הרבה, גיליתי שהוא מכיל כסף... כנוגע באש, השלכתי מיד את הספר. אך איצי מאיר ביקש להרגיע אותי בהסבירו שעל פי קוצק יש זמנים בהם אדם חייב להפר הלכה משנית כדי לקיים מצווה גדולה... עבור חסיד אין חטא חמור יותר מאשר הייאוש – "עצבות בשבת?!". כדי להציל אותי מן העצבות הוא הפר את האיסור לטלטל כסף בשבת! החסידות הצילה עבורי את היהדות.

תלמידו של השל מצטט סיפור שסיפר לו

באותם חודשים בברלין עברתי רגעים של מרה שחורה. חשתי בדידות גדולה עם בעיותיי וחרדותיי. הלכתי לבדי בערבים ברחובותיה הנהדרים של ברלין. התפעלתי מן הסולידיות של הארכיטקטורה שלה, מן הדחף הכובש והעוצמה של הציוויליזציה הדינמית. היו שם קונצרטס, הצגות תיאטרון, והרצאות של חוקרים מפורסמים על אודות התיאוריות והתגליות החדשות ביותר, והרהרתי בליבי אם ללכת לראות את מחזהו החדש של מקס ריינהרט או ללכת לשמוע הרצאה על אודות תורת היחסות. לפתע פתאום הבחנתי כי השמש שקעה, הערב ירד.

מאימתי קורין את שמע בערבית?

שכחתי את אלוהים – שכחתי את מעמד הר-סיני – שכחתי כי השקיעה אמורה להעסיק אותי – שמשמתי הייתה "לתקן עולם במלכות שדי".

אז החלתי לומר את מילותיה של תפילת ערבית:

ברוך אתה ה', אלוהינו מלך העולם, אשר בדברו מעריב ערבים...

התפילה, פרק ז

באווירה האקדמית בה ביליתי את שנות לימודיי, הפילוסופיה נהייתה לישות מבודדת, סיבת-עצמה, נרקיסיסטית, "דבר כשלעצמו", מעודדת את למדיה לחשדנות במקום לאהבת-חכמה. התשובות שהוצעו מנותקות היו מן הבעיות... אדישות לסיטואציה בה טוב ורע נעשו לא רלוונטיים, בה נעשה האדם מנוכר יותר ויותר לקטסטרופה המתרחשת ומוכן יותר להשעיית עקרון האמת... אט אט התגבשה בתוכי ההכרה בכך שכמה מן המונחים שמשלו בחשיבתנו... הוכחו כהרסניים לשורשי האחריות האנושית וכמי שעלולים לבגוד בתשתית היסודית של הסולידריות האנושית... לנוכח הכשל הטרגי של התודעה המודרנית, חסרת היכולת למנוע את חורבנה שלה, התבהר לי כי הבעיה הפילוסופית המשמעותית ביותר של המאה העשרים היא מציאת מערכת חדשה של הנחות עומק או הנחות יסוד, גילוי דרך אחרת של חשיבה.

הנביאים, עמ' xxvii

היה היתה חבורה של מטפסי הרים חסרי ניסיון שהלכו בלא מדריכים ונכנסו בפזיזות לתוך ארץ לא נודעת. לפתע, מדף סלע צנח תחת כפות רגליהם והם נפלו לאחור לתוך מאורה מפחידה. הם התאוששו מההלם באפלת המאורה, רק כדי למצוא את עצמם מותקפים על ידי נחיל של נחשים זועמים... למרבה הפלא, אדם אחד נראה כאילו הוא מתעלם מן הקרב. כשקולות המחאה של עמיתיו הנאבקים גערו בו שאינו נלחם, קרא אליהם בחזרה: "אם נישאר כאן, כולנו נהיה מתים לפני הנחשים. אני מחפש דרך מילוט מן המאורה בעבור כולנו!"...

עולמנו אינו נראה שונה כל כך ממאורת נחשים. לא שקענו לתוך מאורה ב-1939, אפילו לא ב-1933. ירדנו לתוכה לפני דורות, והנחשים שלחו את ארסם לתוך מחזור הדם של האנושות... טוב ורע, שפעם היו ממשיים כיום ולילה, הפכו לערפל סמיך... וכאשר תאוות הבצע, הקנאה והרצון הנמהר לעוצמה הבשילו, פרצו הנחשים שטופחו בחיק הציוויליזציה שלנו ממאורותיהם והתנפלו על אומות חסרות ישע... אדם עם רובה כמוהו כחיה ללא רובה. הריגת הנחשים תציל אותנו לעת עתה, אך לא לעד... המשימה הגדולה ביותר של תקופתנו היא לחלץ את נשמות בני האדם ממאורת הנחשים. העולם חווה בעבר את מעורבותו של אלוהים. הבה נזכור תמיד שהחוש שלנו למקודש חיוני בעבורנו כאור השמש. אין ולא יהיו טבע ללא רוח, עולם ללא תורה, אחווה ללא אבא ואנושיות ללא קשר עם אלוהים... אלוהים נוכח בכל מקום או בשום מקום, אבא של כל אדם או של אף אדם.

התפילה, פרק 1

אברהם השל הוא אחד מאוצרות הדעת והרוח, שעקב הרדיפות, שרסן הותר באירופה, יעשירו בלא שנשים לב את התרבות האמריקנית שלנו... הימור בטוח הוא שהשל עתיד להיות קול מצווה וסמכותי לא רק בקהילה היהודית, אלא בחיים הדתיים של אמריקה כולה.

Reinhold Niebuhr, "Masterly Analysis of Faith", *New York Herald Tribune Book Review*, April 1951

השל: "היכן היום באמריקה שומעים אנו קול כקולם של נביאי ישראל? מרטין לותר קינג הוא אדם שאלוהים לא זנח את ארצות הברית של אמריקה. אלוהים שלח אותו אלינו. נוכחותו תקווה היא לאמריקה. שליחותו מקודשת, למנהיגותו חשיבות עליונה עבור כל אחד מאיתנו".
קינג: "[השל] הוא אכן נביא אמת גדול... פה ושם מגלים אנו את אלו שמסרבים לשקוט מאחורי הגנת חלונות הזכוכית הצבעוניים, שאינם חדלים לבקש את גילוי הרלוונטיות של התובנות האתיות האדירות של המורשת היהודית-נוצרית שלנו, להיום, לדורנו. אני חש שהרב השל הוא אחד מן האנשים שרלוונטיים לכל הזמנים, שניצבים תמיד בתובנה נבואית להדריך אותנו בימים קשים אלו.

מסיבת יום הולדת 60 להשל: השל מציג את קינג וקינג מברך